

*Х. В. Плецан,
Тернопільська міська рада*

ПОНЯТТЯ ПОЛІТИЧНОГО УСПІХУ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті здійснено аналіз наукових досліджень проблеми політичного успіху крізь призму історичних епох. Розкрито парадигму концепцій та теорій розуміння поняття політичного успіху в контексті соціально-політичного розвитку людства та його сутність у викладі представників різних наукових напрямів.

The article analyzes the research problems of political success through the prism of historical epochs. Solved paradigm concepts and theories of understanding of political success in the context of socio-political development of mankind and nature of its presentation in various scientific fields.

*Ключові слова: політика, влада, політичний успіх, держава, політичний лідер.
Key words: politics, power, political success, state political leaders.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Політичний успіх — це не що інше, як закономірний результат системно-раціональної діяльності, який визначає кінцеву позицію суб'єкта в політичному просторі на основі підсумкової суспільної оцінки всіх політичних досягнень і поразок. Загальні характеристики поняття політичного успіху сформувалися в епоху модерну. Проте варто зазначити, що кожна історична епоха, обгрунтовуючи бачення цього поняття, додавала щось своє. Вагомість категорії успіху є значною, адже саме від досягнення його значною мірою залежить вплив у просторі державного управління. Варто зауважити, що проблема успіху приваблює до себе все більше прихильників. Постає питання ґрунтовного вивчення світових і вітчизняних теоретичних напрацювань з питань становлення, формування та розвитку успіху, визначення його місця та ролі в системі управління сучасним суспільством, зокрема українським суспільством. Актуальність зумовлюється також її недостатнім теоретичним обґрунтуванням.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок в аналіз явища політичного успіху зробили такі відомі вчені-філософи, як: Конфуцій, Платон, Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, Гегель, М. Вебер. Власне, ці мислителі сформували парадигму розуміння поняття політичного успіху, заклали основи розуміння його змісту, критеріїв і якісних характеристик. Важливими в аспекті дослідження даного поняття є розробки та дослідження сучасних авторів: В. Андрущенко, О. Бабкіної, В. Бебика, В. Беха, П. Бурдье, С. Голубєва, І. Ільїна, Ю. Качанова, Т. Ніколаєвої, Г. Почепцова, А. Щербініна тощо.

У наукових працях зазначених авторів досліджено та проаналізовано розуміння поняття політичного успіху, його теоретико-методологічні аспекти та складові. Визначено

фактори, критерії, види та можливі шляхи досягнення політичного успіху. Обґрунтовано співвідношення моралі та прагматизму в процесі успішної політичної діяльності.

Невирішеними частинами загальної проблеми є висвітлення та опрацювання проблематики політичного успіху в контексті галузі науки державного управління.

Метою цього дослідження є аналіз основних концепцій політичного успіху крізь призму історичного розвитку. У відповідності до мети визначимо наступні завдання дослідження: вивчення історико-теоретичної спадщини проблеми успіху; аналіз концепцій та теорій розуміння поняття політичного успіху в контексті соціально-політичного розвитку людства; визначення сутності успіху у викладі представників різних наукових напрямів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Вивчення та аналіз феномена політичного успіху можна віднести ще до часів Конфуція. Зокрема, це поняття розглядалося крізь призму критеріїв та якостей успішності того чи іншого правителя, де акцент робився на самовдосконаленні, від якого безпосередньо залежить успіх. Конфуцій жив у епоху великих соціальних і політичних потрясінь. Природа людини в китайській традиції містить у собі два рівні: уроджені якості й здатність до самовдосконалення. Людині мало мати деякі якості, вважав філософ, треба ще вміти їх застосувати, сконцентрувавши волю і регулюючи свою поведінку. Особливе значення Конфуцій надає опису правителя, для якого гуманність перетворюється в уміння розбиратися в людях, відрізняти гідних від нищих і керувати ними, подаючи гарний приклад. Так, й у своїх роздумах-концепціях мислитель зазначає, що від наявності в правителя рис, таких як добросесність, гуманність, які в поєднанні з принципом правильного суспільного устрою та поведінки людини залежить його успіх [5].

Своє бачення цієї проблеми пропонує і Фукуїдід. Справжніх політиків-лідерів філософ наділяє такими якостями, як: розум, аналіз-оцінювання політичної ситуації, прогнозування подій, вирішення проблеми, ораторське мистецтво, патріотизм [10].

Давньогрецький філософ Платон в своїй концепції ідеального та успішного правителя стверджує, що керувати "ідеальною" державою повинні лише винятково філософи, яким притаманні правдивість, рішуче неприйняття якої би то не було неправди, ненависть до неї і любов до істини Платон наділяє ідеальних філософів-правителів такими рисами, як: цілісність у пізнанні всіх речей та форм; далекоглядність, яка проявляється у розумінні взаємозв'язку двох речей: природного стану справедливості, краси, розсудливості та грішної людської природи; розуміння суті взаємодії [8]. Водночас мислитель вважає, що для добробуту держави кожна людина повинна займатися тією справою, для якої вона придатна найкраще. Таким чином, що для Платона успішний правитель — це досвідчений, в міру навчений мудрець, позбавлений самотності та ініціативності, потрібних для впровадження прогресивних змін в суспільно-політичному розвитку.

В епоху Відродження — період в історії культури Західної Європи, який почався в Італії в кінці XIII ст. з'являються нові думки та політичні погляди, в т. ч. й на проблему політичного успіху.

Свої концепції та роздуми в цьому напрямку пропонує Нікколо Мак'явеллі (1469—1529). В книгах "Державець" і "Міркування", мислитель викладає свої погляди на потаємні пружини управління державою, на те, якими мають бути правителі, щоб досягати успіхів. Власне, Мак'явеллі висловлює своєрідний кодекс поведінки і дій нового государя, його так би мовити, стратегію і тактику у внутрішній і зовнішній політиці. Мислитель відверто пише, що успіх для політика — то не що інше, як досягнення поставленої перед собою мети, не важливо, добра вона чи погана. Вчений стверджує, що успіх правителя підтверджується вердиктом народу, і йому пробачать вжиття будь — яких заходів, якщо це призведе до успіху, оскільки в політиці, де не існує морального суду, судять за результатами.

Правителю необхідно бути готовим повернути туди, вважав Мак'явеллі, куди віють вітри долі і як того вимагає від нього міцна ситуація, і саме це зобов'язує його часто діяти наперекір обіцянкам, наперекір гідності, наперекір людяності та наперекір релігійним настановам. В структурі успішної діяльності політика Мак'явеллі виділяє такі основні компоненти: індивідуальні риси, ресурси, якими він володіє та ситуацію, в якій він діє. Мислитель виділяє ряд особливостей, які підвищують чи знижують соціальну роль політичного суб'єкта в очах населення: авторитет чи влада лідера коріниться в підтримці прибічників; підлеглі мають знати, що вони можуть чекати від свого лідера, і розуміти, чого він чекає від них; лідер, в свою чергу, має володіти волею до виживання; лідер — це завжди еталон мудрості і справедливості для своїх прибічників, за будь-яких обставин.

Вчений відверто й послідовно наполягає на головному принципі мистецтва досягнення політичних цілей: мораль необхідно залишати осторонь, коли йдеться про можновладців; політик, якщо він хоче домогтися своїх цілей, не може і не повинен бути чесним і добродішним. "Необхідно вміти добре приховувати своє істинне обличчя і навчитися майстерно прикидатися і брехати; люди настільки простодушні й так готові користися хвилиною необхідності, що той, хто обманує, завжди знайде тих, хто дозволяє себе обманювати" [11, 132—137].

На думку відомого філософа Нового часу, Т.Гоббса (1588—1679) успіх серед населення можна завоювати виконуючи три головні обов'язки: захист від зовнішніх ворогів, збереження внутрішнього миру і збагачення громадян. В

свою чергу Ф.Бекон успішну політичну діяльність співвідносить із здатністю виявляти помірковану прихильність до існуючих в суспільстві ідей [4, 315—320].

Своє бачення щодо проблематики політичного успіху позначив і Ш.Монтеск'є (1689—1755). Згідно його концепції успішність діяльності правителя залежить від його здатності знайти порозуміння з підданими на основі дотримання шляхетності та честі, а також вміння розпоряджатися владою у встановлених законом межах [12, 260—269].

Погляд на політичний успіх мислителя Ф.Вольтера (1694—1778) подібний до поглядів Ш.Монтеск'є. В основі політичного успіху правителя науковець вбачав його освіченість та постійне самовдосконалення на основі законності, поміркованості та свободи по відношенню до громадян [12, 270].

Ще один відомий філософ І.Бентам (1748—1832) висловив думку, що кожна людина прагне досягти успіху, який є метою її діяльності, самоціллю всього, що вона робить.

З обґрунтуванням тези, що успіх правителя залежить від вміння поєднувати сферу особистих інтересів із загальною течією світового процесу, стрижнем якого є світовий дух, тобто задана форма відношення до світу і відповідна їй програма історичної самореалізації народу виступив Г.Гегель (1770—1831). Видатну особистість німецький філософ наділяв такими рисами, як: мудрість, прогнозування можливих ситуацій, вміння доносити до людей [13].

Свою позицію щодо трактування поняття політичного успіху визначив М.Вебер (1864—1920). Так, мислитель вважав, що для того аби стати політичним лідером, особистість повинна бути наділена як психологічними (пристрасть, почуття відповідальності, окомір), так і соціально-політичними якостями. Зокрема вчений позначає ці категорії наголошуючи, що пристрасть це орієнтація на сутність "справи", пристрасна самовідданість їй. Проте однієї тільки пристрасті недостатньо. Відповідальність за справу, якій служить політик, повинна бути провідною зіркою його діяльності, власне для чого й потрібен окомір, здатність внутрішньо зібрано і спокійно піддаватися впливові реальностей. Таким чином категорію "успішний політичний діяч" М.Вебер розглядає як доведений до досконалості професійний політик [2, 207—317].

Відомий український вчений і політичний діяч М.Грушевський (1866—1934) вважав, що успішність будь-якого народу як політичного суб'єкта в політичній, економічній, культурній сферах не можлива, якщо він не забезпечить собі суверенності, бо цілковита самостійність і незалежність є послідовним та логічним завершенням питань національного розвитку і самовизначення всякої народності. Він теоретично обґрунтував, що народ є, власне, суб'єктом політичної діяльності при досягненні успіху в боротьбі за суверенітет власної держави [5, с. 318—320].

Цікаве бачення політичного успіху знаходимо у Х. Ортеги-і-Гассета (1883—1955), який вважав, що успіх в політичній діяльності це, власне, розумне поєднання найкращих внутрішніх аристократичних рис (вимогливість до себе, самовдосконалення, відповідальність за власні дії, готовність йти на ризик) з архетипами поведінки аристократичного ядра.

Представник українського консерватизму В. Липинський (1882—1931) пропонує концепцію успішного гетьмана. Варто зауважити, що науковець жив у той час, коли ідея національної державності перебувала на периферії політичних інтересів української інтелігенції. Таким чином, Липинський зосереджує свою увагу на особистості гетьмана, акцентуючи, що саме він повинен очолювати українську державу, наділяючи його рисами господаря-монарха. Основним критерієм оцінювання успіху в політичній діяльності гетьмана повинні бути стабільність та поступ української держави. Для того, аби бути успішним, Липинський ставить перед господарем-монархом певні завдання, а саме: гетьман має сформулювати ефективну команду, діяти завше в інтересі

сах свого народу й держави та відповідати за свою діяльність [6, с. 26—32].

Нове та своєрідне бачення політичного успіху акумулюють представники психоаналітичного підходу. Загалом вони роблять акцент на поведінкових характеристиках політичного суб'єкта у досягненні ним успіху. Власне, основною парадигмою цих концепцій є залежність політичного успіху від сили, гнучкості політичного актора, його вміння адаптуватися та перевтілюватися, від майстерності бути певною мірою актором та використовувати будь-які прояви везіння.

Так, наприклад, Г. Лассуелл сформував власне бачення політичного успіху, де позначає його як синтез політичного лідера з суспільством. На його переконання, прагнення до успіху значною мірою опосередковане бажанням подолати власну низьку самооцінку, яка і стимулює поведінку людини на досягнення політично-релевантних цілей — успіху, влади [9].

Інший теоретик Ф. Знанецький (1882—1958), в цілому, поділяє погляди Г. Лассуелла, доповнюючи його концепцію окремими ідеями. Він акцентує увагу на дослідженні політичної мотивації суб'єкта у досягненні політичного успіху, де, взаємодіючи в політичному просторі, індивіди володіють різними детермінантами впливу та імпульсами прагнення до успіху [5].

Англійський філософ Б. Рассел (1872—1970) у своїх дослідженнях приділяв значну увагу психологічним характеристикам політичних явищ. Акумулюючи результати історичного досвіду, вчений зазначає, що кожній людині притаманні початкові домінуючі, дві пристрасті — прагнення до влади і слави, які, власне, є показниками успіху. Тому справжній політик може розраховувати на успіх у випадку наявності прагнення до влади та самовпевненості в досягненні бажаного результату, яка коріниться в самосвідомості [5, с. 163—164].

Своє бачення проблематики політичного успіху запропонували представники теорії соціального обміну. Згідно цієї теорії сформувалася культурна антропологія. Науковці акцентують увагу на раціонально діючому індивіді, на його економічних, політичних інтересах та способах їх задоволення.

Так, Дж. Хоманс виступив з обґрунтуванням принципів постулатів політичного успіху, а саме: успіху (отримання винагороди за певну діяльність підштовхує людину до такої ж діяльності знову); стимулу (зв'язок стимулу до дії з винагородою за її виконання і повторення цієї ж дії); цінності (чим більшою цінністю є результат дії, тим більша ймовірність того, що вона буде повторена людиною знову); втрати/перенасичення (певна винагорода втрачає з часом свою цінність); незадоволення/схвалення (оцінка виконаної дії та винагороди за неї на основі поведінкових реакцій індивіда); раціональності (найбільше значення має дія ймовірність досягнення якої висока) [3].

На дещо іншому ґрунті базується бачення політичного успіху П. Бурдьє (1930—2002). Політолог вводить поняття "поле" та "габітус", де першим поняттям позначає мережу відносин між об'єктивними позиціями соціальних діячів, а другим — сукупність внутрішніх установок людини, яких вона набуває, поєднавши засвоєні знання й досвід певного місця перебування у соціальному просторі. Філософ наділяє політичний успіх такими особливостями, як політичний режим, сформована політична культура та свідомість, своєрідність соціально-економічного розвитку. На переконання вченого, політичний успіх залежить від оцінки позицій суб'єкта в політичному просторі та його здатності реалізувати наявний капітал для зайняття більш привілейованого місця в соціальній структурі [1, с. 208—210].

Згідно ж напрацювань російського теоретика, філософа І. Ільїна, політичний успіх — це результат проведення істинної політики, яка базується на засадах свободи, волі, справедливості та права [7].

Доктор соціологічних наук Н.В. Паніна, досліджуючи проблему успіху, визначає його як ріст популярності та впливовості політика внаслідок реальних досягнень його діяльності. Провідний науковець М. Логунова стверджує, що для політичного успіху вкрай необхідний позитивний імідж суб'єктів політики, який формувався б на основі усвідомлення реальної здатності суспільної свідомості до його сприйняття.

ВИСНОВКИ

Отже, багато філософів та науковців, висуваючи свої концепції та теорії, обґрунтовували своє бачення та розуміння проблематики політичного успіху. Підводячи підсумок, можна зазначити, що розуміння політичного успіху бачиться ними загалом як результат взаємодії між суспільством та політичним суб'єктом на основі принципів компромісності політики і моралі для задоволення потреб та інтересів соціального розвитку, що є передумовою позитивної динаміки політичної системи країни, крізь призму історичних епох. Звичайно, можна багато в чому посперечатися з парадигмою того чи іншого бачення, проте потрібно віддати належне усім напрацюванням. Адже саме завдяки такій великій та клопіткій роботі, прослідкувавши генезу концепцій розуміння успішних політичних практик, сучасні дослідники мають змогу апіорі детермінувати власну концепцію політичного успіху.

Перспективними напрямками подальших досліджень мають бути дослідження загальних характеристик та функцій поняття політичного успіху, виокремлення конкретних умов та шляхів його досягнення.

Література:

1. Бурдьє П. Соціологія політики / П. Бурдьє. — М.: Socio-Logos, 1993. — 336 с.
2. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи / М. Вебер // Політика: Пер. з нім. О. Погорілого. — К.: Основа, 1998. — 534 с.
3. Волков Ю.Г., Нечипуренко В.Н., Самыгин С.И. Соціологія: история и современность / Г.Ю. Волков, В.Н. Нечипуренко, С. И. Самыгин. — Ростов-на-Дону: Феникс, 1999. — 672 с.
4. Гоббс Т. Избранные произведения: В 2-х томах / Т. Гоббс. — М.: Мысль, 1964. — 583 с.
5. Голубев С.В. Проблема "успеха" и "удачи" в социальной философии / С.В. Голубев // Философия и общество. — 2004. — № 1.
6. Забаревський М. В'ячеслав Липинський і його думки про українську націю і державу / М. Забаревський. — Аугсбург: Накладом Українського літопису, 1946. — 51 с.
7. Ильин М. В. Феномен политического времени / М.В. Ильин // Полис. — 2005. — № 3. — С. 5—20.
8. История политических учений / Платон. — М., 2002. — 43—52 с.
9. Короткова Н. В. Разработка Г. Д. Лассуэллом методов политического психоанализа / Н. В. Короткова, Г. Д. Разработка // Социально-политический журнал. — 1998. — № 4. — С. 193—209.
10. Купцов А. Манипулятивная составляющая социального взаимодействия в контексте политического маркетинга / А. Купцов // Социология: теория, методы маркетинг. — 2004. — № 2. — С. 91—106.
11. Макиавелли Н. Рассуждения о первой декаде Тита Ливия // Государь / Н. Макиавелли. — М.: РОССПЭН, 2002. — 332 с.
12. Монтескье Ш. Л. Избранные произведения / Ш.Л. Монтескье. — М.: Наука. — 1955. — 325 с.
13. Нарский И., Асмус В. Гегель. Антология мировой философии / И. Нарский, В. Асмус. — М.: Мысль, 1971. — Т. 3. — С. 282—394.

Стаття надійшла до редакції 19.08.2010 р.